

BOLALAR ADABIYOTINING RIVOJLANISH BOCHQICHLARI

Quvvatova Dilnoza

Osiyo xalqaro universiteti 1-kurs magistranti

ANNOTATSIYA

Maqolada adabiyotning ajralmas va muhim qismlaridan bo'lgan o'zbek bolalar adabiyotining rivojlanish tarixi va ahamiyati haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: adabiyot, o'zbek bolalar adabiyoti, xalq og'zaki ijodi, Navoiy, Bobur, ma'rifatparvarlik adabiyoti, hozirgi zamon bolalar adabiyoti.

ABSTRACT

The article examines the history and significance of the development of Uzbek children's literature, which is an integral and important part of literature.

Keywords: literature, Uzbek children's literature, folklore, Navoi, Babur, educational literature, modern children's literature.

Xalq og'zaki ijodi namunalari yozma adabiyotning maydonga kelishi va rivojlanishida boy manba bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, badiiy adabiyot taraqqiyoti jamiyatning umumiy rivoji bilan ham uzviy bog'liqdir. Bu jihatdan Mahmud Koshg'ariyning „Devoni lug'atit turk“ asarini eslash o'rinlidir. XI asrning buyuk tilshunos olimi o'z kitobiga juda ko'p ma'lumotlarni jamlagan. Kitobda XI asr adabiyoti bilan birga, avvalgi zamonlarda paydo bo'lib, og'izdan og'izga, avloddan avlodga ko'chib yurgan maqollar, rivoyatlar, qo'shiq va lirik she'rlardan namunalar keltirilgan. Ayniqsa, mehnat, qahramonlik, marosim, mavsum qo'shiqlari haqida batafsil ma'lumotlar beriladi.

Alisher Navoiy butun faoliyati va ijodiyotini insonning baxtsaodati uchun kurashga, xalqning osoyishtaligiga, o'zaro urushlarning oldini olishga, obodonchilik, ilm-fan, san'at va adabiyot taraqqiyotiga bag'ishladi. U adolatparvar, donishmand davlat arbobi, o'zbek mumtoz adabiyotini yangi taraqqiyot pog'onasiga ko'targan buyuk so'z san'atkori sifatida, davrning madaniy hayotiga rahnamo bo'ldi, ilm-fan, san'at va adabiyot ahllariga homiylik qildi, ko'plab shogirdlar yetishtirdi. XV-XVI asrlarda yashab, ijod etgan Zahiriddin Muhammad Boburning „Boburnoma“ asarida o'sha davr hayotiga doir tarixiy voqealar bilan birga, ilm-fanga oid qimmatli ma'lumotlar berilgan, turli xalqlarning urf-odatlarini, tili, san'ati va adabiyoti yoritilgan. XVIII asrning oxiri, XIX asrning boshlarida yashab, ijod etgan ikki buyuk shoir Muhammadniyoz Nishotiy va Muhammad Sharif Gulxaniylar ijodi mumtoz adabiyotimiz tarixida alohida ajralib turadi. Gulxaniy „Zarbulmasal“ asarida o'zining muhim ijtimoiy qarashlarini, el-ulus taqdiriga munosabatini hayotiy timsollar orqali ifodaladi. Ma'rifatparvarlikni bayroq qilib ko'targan Abdulla Avloniy, Behbudiy,

Hamza, Fitrat, Munavvarqorilar tomonidan yozilgan darslik va qo'llanmalarda bolalar hayoti, o'qishi, axloq-odobi haqida materiallar beriladi. 20- yillarda Fitrat, Cho'lpon, Elbek, Botu, G'afur G'ulom, G'ayratiy, Shokir Sulaymon, Oybek va boshqalarning kichkintoylar uchun yozgan asarlarida bolalarni yaxshi o'qishga, ilmfan nurlaridan bahramand bo'lib, davrning haqiqiy o'g'il-qizlari sifatida kamol topishga targ'ib etdilar. Bolalar adabiyoti yildan yilga rivojlanib bordi. 30- yillarga kelib, she'riyatda Zafar Diyor, Adham Rahmat, Ilyos Muslim, Shukur Sa'dulla, Sulton Jo'ra, Mahmuda Oqilova, Quddus Muhammadiy, nasrda Majid Fayziy, Dorjiya Oppoqova kabi bolalar ijodkorlari yetishib chiqdilar, Sadriddin Ayniy, G'afur G'ulom, Hamid Olimjon, Oybek, Elbek, Shokir Sulaymon va G'ayratiyilar ham o'zbek bolalar adabiyotini yuksaltirish ishiga munosib hissalarini qo'shdilar. Bu davrda qardosh xalqlar adabiyotidan ko'plab asarlar o'zbek tiliga tarjima qilindi. Natijada o'zbek bolalar adabiyoti har tomonlama boyib bordi. Ayniqsa, „Yer yuzi“, „Bolalar yo'ldoshi“, „Bolalar dunyosi“, „O'zgarishchi yoshlar“, „Yosh kuch“ kabi oynomalar chiqishi bolalar adabiyotining har tomonlama rivojlanishiga sabab bo'ldi. Uning mavzu doirasi kengaya bordi. Yoshlik, maktab hayoti, ona yurt tabiati xalqlar do'stligi, ilm, hunar va texnikaga muhabbat mavzulari bolalar adabiyotidan keng o'rin oldi.

Hozirgi zamon bolalar adabiyotida o'nlab balladalar, ertaklar, dostonlar maydonga keldi. Oybekning „Zafar va Zahro“, „Bobom“; Q. Muhammadiyning „Dunyoda eng kuchli nima?“, „Solijon“; Shukur Sa'dullaning „Laqma it“, „Ikki donishmand“; Po'lat Mo'minning „O'rinbosarlar“, „Eh, rosa shirin ekan“, „Xolning jiyron velosipedi“, „Oltin nay“, „Jalil eshitgan ertak“; Quadrat Hikmatning „Toshbaqalar hujumi“, „Bobo dehqon hangomasi“, „Chovkar“, „Chirchiq farzandi“; Ramz Bobojonning „Cho'pon o'g'li“; Safar Barnoyevning „Biz dehqon bolasimiz“, „Oltin shahar haqida afsona“, „Oltin oshiqlar“; Miraziz A'zamning „Aqlli bolalar“, „Bedananing buvisi“; Tursunboy Adashboyevning „Dovonlar“, „Harflarning sarguzashti“; Toshpo'lat Hamidning „Asrorqulning qo'chqori“; Ergash Rayimovning „Bir dona yaproq“; Rauf Tolibning „Sehrgar do'stim bor“, „Maqtanchiq“; Usmon Azimning „G'aroyib ajdarho“; Kavsar Turdiyevaning „Toshkesarlar mamlakatida“ kabi poema va ertak-dostonlari yaratildi. Hozirgi zamon o'zbek bolalar nasrida ham salmoqli asarlar yuzaga keldi. Yozuvchilarning yangidan - yangi avlodi kamol topdi. Bolalarning yoshi, qiziqishi, dunyoqarashiga to'la javob bera oladigan ko'plab hikoyalar yaratildi. Hakim Nazir, Yoqubjon Shukurov, Nosir Fozilov, Xudoyberdi To'xtaboyev, Turg'unboy G'oirov, Rahmat Azizxo'jayev, Latif Mahmudov, Farhod Musajon, Sobir Yunusov, Oqiljon Husanov, Mahmud Murodov, Ergash Rayimov, Safar Barnoyev, Abdusaid Ko'chimov, Anvar Obidjon va boshqalarning maktab yoshidagi bolalarga mo'ljallangan qissa va hikoyalar to'plamlari bosilib chiqdi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, mustaqil mamlakatimizda kattalar adabiyotining ajralmas bir bo'laki bo'lgan bolalar adabiyotining rivojlanishi, har tomonlama boyib

borishida jahon bolalar va o'smirlar adabiyotidan qilingan badiiy tarjimalarning o'rni, ahamiyati katta.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jumaboyev M. Bolalar adabiyoti va folklor. –T.: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.
2. Jumaboyev M. O'zbek bolalar adabiyoti. –T.: O'qituvchi, 2002.
3. Masharipova Z. O'zbek xalq og'zaki ijodi. – T., 2008.